

OTWORZYĆ (820) *vb pf i impf*

pf (819), *impf* (1) [*part praes act*] *FalZioł* V 71.

otworzyć (810), **odtworzyć** (9), **odworzyć** (1); *odtworzyć* *BielŻyw*, *GlabGad*; *otworzyć* : *odtworzyć* *FalZioł* (15:1), *WróbŻołt* (1:5); *otworzyć* : *odworzyć* *Mącz* (14:1).

Oba o jasne (w tym w drugim o 1 r. błędne znakowanie).

inf *otworzyć* (151). ◇ *fut* 1 *sg* *otworzę* (24). ◇ 2 *sg* *otworzysz* (23). ◇ 3 *sg* *otworzy* (47). ◇ 1 *pl* *otworz(e)my* (2) *Leop*, *BielKron*, *otworzymy* (1) *RejAp*. ◇ 2 *pl* *otworzycie* (2). ◇ 3 *pl* *otworzą* (11). ◇ *praet* 1 *sg* *m* *otworzyłem*, -*m* *otworzył* (11). *f* *otworzyłam* (1) *BibRadz*, *ja* *otworzyła* (1) *ZapWar*. ◇ 2 *sg* *m* *otworzyłeś*, -*eś*, -*ś* *otworzył* (12), *jeś* *otworzył* (1) *BierRaj*. *f* -*ś* *otworzyła* (1). ◇ 3 *sg* *m* *otworzył* (190), *jest* *otworzył* (1); *otworzył* : *jest* *otworzył* *LibMal* (7:1). *f* *otworzyła* (32). *n* *otworzyło* (4). ◇ 1 *pl* *m* *pers* *otworzyliśmy*, -*smy* *otworzyli* (3) *HistJóz*, *BibRadz*, *OrzQuin*, -*chmy* *otworzyli* (1) *RejPos*. ◇ 3 *pl* *m* *pers* *otworzyli* (29). *subst* *otworzyły* (1). ◇ *plusq* [1 *sg* *m* -*m* *był* *otworzył*.] ◇ 3 *sg* *m* *był* *otworzył* (4). *f* *była* *otworzyła* (1). ◇ *imp* 2 *sg* *otwórz* (53); -*ó-* (8), -*o-* *OpecŻyw* (3), -*(o)-* (42). ◇ 3 *sg* *niechaj* *otworzy* (2). ◇ 1 *pl* *otwórzmy* (1). ◇ 2 *pl* *otwórzcie* (25); -*ó-* (2) *BiałKat*, *KochPs*, -*o-* (1) *MurzHist*, -*(o)-* (22). ◇ *con* 1 *sg* *m* *bym* *otworzył* (1). ◇ 2 *sg* *m* *byś* *otworzył* (5). ◇ 3 *sg* *m* *by* *otworzył* (28). *f* *by* *otworzyła* (3). *n* *by* *otworzyło* (1). ◇ 1 *pl* *m* *pers* *bychmy* *otworzyli* (3) *LubPs*, *BibRadz*, *RejAp*, *bysmy* *otworzyli* (1) *SkarKaz*. ◇ 3 *pl* *m* *pers* *by* *otworzyli* (16). ◇ *impers praet* *otworzono* (16) [*cf* też OTWORZONY *N* *sg* *n*]; -*ono* (1), -*(o)no* (15). ◇ *fut* *będzie* *otworzono* (17); -*ono* (1), -*(o)no* (16). ◇ *con* *by* *otworz(o)no* (6). ◇ *part praet act* *otworzywszy* (87). ◇ *part praes act* *otworząc* (1) *FalZioł* V 71.

Sł stp notuje, Cn brak, Linde XVI – XVIII w.

1. *Odemknąć coś zamkniętego; aperire* *Miech*, *HistAl*, *Vulg*, *PolAnt*, *Calag*; *patefacere* *Mącz* [*w tym: co* (266)] (376) : *BierEz* B4 [2 r.]; *OpecŻyw* 24; *HistJóz* Cv; *Rzekł* *chłop* *iż* *wiatru* *dołyć* *będzie*. *Bo* *drzwi/* *okna* *otworzą* *wzędzie*. *FalZioł* V *ktv*; *RejJóz* F3v; *Alie* *kto* *tak* *bełpieczni* *był* *Iż* *tu* *tego* *blańna* *pułczył*. *Wydzać* *zem* *na* *pokoju* *był* *Iż* *tak* *łmiele* *drzwy* *otworzył*. *RejKup* c4v; *Gdi* *kram* *otworzys* *wykladał*. *A* *yłz* *wyborne* *powiaday* *RejKup* e2; *Otworz* *mowię* *ras* *potrzeczy* *Boć* *dełczka* *ze* *drzwy* *wyleczy*. *RejKup* e5, e4, p7; *Tedi* *kazał* *niektoremu* *áby* *otworzył* *drzwi* *pálácowe* *HistAl* Nv, B, Cv, D2, M4, N3; *otho* *małch* *klyucz* *do* *komori* *gołpodałskeyey* *tham* *othworzs* *a* *pyenyedzi* *ylyecz* *ych* *potrzeba* *bądzie* *łoby* *nabyerzs*. *LibMal* 1551/163, 1551/163; *RejWiz* 27, 109, 126v [2 r.]; *A* *gdy* *przemineł* *czterdzieści* *dni/* *otworziwłzy* *Noe* *okno* *w* *Korabiu* *ktore* *był* *wdziałał/* *wypuścił* *Kruká* *Leop* *Gen* 8/6, *Gen* 8/13, 41/56, *Iudic* 19/27, *Iob* 30/14, *Ier* 50/26 (12); *RejFig* Eev; *RejZwierz* 6, 19v, 45; *Y* *trwał* *Piotr* *kołácąc/* *á* *gdy* *otworzyli* [*apevientes autem*] *vyzreli* *go/* *y* *łekli* *łię*. *BibRadz* *Act* 12/16, *Gen* 8/6, *Iudith* 13/15, 2.*Mach* 1/16, *Act* 5/19, 23, 12/14; *położył* *Helizeułz* *ręce* *łwoie* *ná* *ręce* *krolewłkiey* *á* *rzekł/* *odewrzy* *okno* *ná* *włchod* *łłońcá*. *A* *gdy* *otworzono/* *rzekł* *Helizeułz/* *wyłtrzel* *łtrzałę* *BielKron* 87; *puścił* *go* [*Henryka Probusa*] *miełzczańie* *do* *Krákowá/* *zwłáłzcza* *rzeźnicy/* *othworzywłzy* *brony* *kthore* *był* *Bolełław* *pozámykał/* *dáli* *mu* *połełsiá* *w* *miáłto*. *BielKron* 366v, 17, 78, 100v, 212, 324, 356v, 388v; *Placide* *aperire* *fores*, *Z* *lekká* *á* *ćicho* *odworzić* *drzwi*. *Mącz* 302b; *RejAp* 11v, 46 [2 r.], 182; *otworzywłzy* *Appollon* *okręł* *kazał* *włzemu* *miáłtu* *iść* *po* *płzenicę* *HistRzym* 11; *á* *łtojáć* *v* *brony* *kołátał* *áby* *iemu* *otworzono*. *Vsłýłzawłzy* *tho* *wrotny* *otworzył*

wrothá *HistRzym* 46, 42, 42v, 43v, 45, 45v, 57v, 114v; *RejPos* 35v, [36]v; gdy krol przyšzedł z Dánielem do kołciołá onego/ znalazł kołcioł zápieczętowaný/ á gdy otworzyli/ znalazł wšytki rzeczy ony poiedzione ná ołtarzu onym *RejZwierc* 202v, 153v; *WujJud* 187; *BudBib Iudic* 19/27, 4.*Reg* 9/3, 11, *Iudith* 13/15, *Dan* 24/25, 1.*Mach* 3/28; *CzechRozm* 252; *ModrzBaz* 58; *Calag* 42b; nálafl onę iáłkiniá/ w ktorey fię był zámknął Páweł S. zákołáce: nie ťlyžy nic/ otworzyć niechce *SkarŻyw* 51; Ale on zmowiwšy fię z innymi y ludzi wiele moźnych názbierawšy: kołcioł mocą otworzyli *SkarŻyw* 354; iesli tego nie wczyniťz oycze ťwięty/ áby był Ian wygnany: ia kołcioły báłwochwáłłkie otworzę/ y wierze Chrześciáńťkiey ťzkodę czynić będe. *SkarŻyw* 455, 99, 101, 135, 497; *StryjKron* 309; *CzechEp* 319; *ReszList* 145; *ArtKanc* B3; Potym Pan Boianowski do Kr I M kołatał, ale rozumieiac ze Pan Woinicki otworzyć niechciano *ActReg* 142; *LatHar* 530; náleźli dzieciátko z Máriá mátká iego. y vpadłzy pokłoniłi fię iemu: á otworzywšy ťkárby ťwe/ ofiárowali mu dáry; złoto/ káđzidło/ y mirrę. *WujNT Matth* 2/11; Lecz ániol Páńťki w nocy otworzył drzwi cięmnice/ á wywiodłzy ie rzekł *WujNT Act* 5/19; A poznawšy Piotrow głos/ od rádości nie otworzyłá wrot: lecz wbieżawšy oznaymiłá iż Piotr ťtał przed wroty. *WujNT Act* 12/14, *przedm* 21, s. 9, *Act* 5/22, 23, 12/16; *SarnStat* 20; *SkarKaz* 7b; *CiekPotr* 2; Domá [*lichwiarz*] ťiedzi/ nie orze: lichwá lichwę ťieie: [...] Nie ogore/ nie zmárznie/ ná polu nie zmoknie: Otworzywšy kwáterę ťiedzi łobie w oknie. *KlonWor* 78; *SzarzRyt* C [2 r.].

otworzyć do czego (60): dwa kroc Annye dzyewcze zuchowłkiego thegołz klucza dali, aby do pywnycze po pywo czarne othworzila, kthora gołzpodarzs zamkyem ťwym zawyerall *LibMal* 1546/114, 1544/80v, 1546/114, 1551/159, 1554/185v; I dzis kto ťie vpokorzy Donieba łobie otworzy *RejKup* o8; Stároťtá mu do zamku/ wnet otworzyć kazał. *RejZwierz* 25v; Teź miedzy inemi zacnemi ťpráwámi ťwemi/ wźiał teź y Ioppon potrzebne dla portu/ á otworzył przechod do wyłpow morłkich [*fecit introitum in insulis maris*]. *BibRadz* 1.*Mach* 14/5, *Ez* 25/9; *BielKron* 19; iáko tá beťtia wyłťapilá s przepáťci [...] othworzywšy pirwey wrotá do they ťprołney przepáťci fáłťzu á rozmáitých zwodow ťwiátá tego nędznego/ kluczem onym fáłťzym *RejAp* 92, 109v, 142v; *HistRzym* 38; *BielSat* Gv; *WujJud* 30 *marg*; *SkarJedn* 339; Cerberus otworzy troche do piekłá: á wydádžá iáki płomień y ťmrod z niego. *MWilKHist* D4v, E3v; *ReszList* 145; *WujNT* 770; proźno káplani wzywáć będą Pátryárchow [...] przodkow náłzych/ ktorzy odpoczywáią w Hebronie/ áby nam do ogrodá Eden otworzyli *SkarKaz* 382b, 82b. *Cf W przen*: »otworzyć drogę«, »otworzyć wrota, for(t)kę, drzwi«.

otworzyć komu (178), *czemu* (4): *BierRaj* 18v; *BierEz* Sv; *OpecŻyw* 81v; *MiechGlab* 14; *WróbŻołt* 103/28; *RejPs* 186, 220v; *LibMal* 1546/114, 1552/167v; *SeklKat* Ov, S; *RejKup* o5v, o8; Perłowie widžac go otworzyli mu brony mieyskie y poćiowie go przyęli. *HistAl* F8v, D2; *MurzHist* E4; *MurzNT Matth* 7/8, *Luc* 12/36, 13/25; *LubPs* F4 [2 r.], P5v *marg*; *GroicPorz* mm3v; *KrowObr* 173v; *Leop Mal* 3/10, 1.*Mach* 10/76, *Luc* 11/9, 10; CHłopu žoná vmárlá/ á on rychło potym/ Y kołatał do niebá/ nic nie myłlac o tym. Otworzył mu ťwięty Piotr *RejFig* Dd5, Dd5; *RejZwierz* 7v, 25v; Gdyc włtanie gołpodarz y zámknie drzwi/ á poczniećie ťthać na dworze kołácac we drzwi á mowiáć/ Pánie Pánie othworz nam *BibRadz* *Luc* 13/25, *Deut* 28/12, *Luc* 11/9, 10; otworzyłem gumná/ ťtáynie/ obory/ piwnice y komory ťwe bráćiey y łáťiádom ťwym *OrzRozm* R4v; *BielKron* 41v, 54v, 59v, 106v [2 r.], 229v, 310, 361; *OrzQuin* C2v, N, Xv, Y4; *Prot* Ev; *RejAp* 39, 44, 45v [2 r.], 46 [5 r.], 77v [2 r.] (15); *HistRzym* 42, 42v, 46, 60, 114v; *RejPos* 17, 24v, 58v, 75v, 179v (10); *BialKat* 221 [2

r.]; *RejZwierc* 244v; *WujJud* 30 marg, 229v; *BudBib Is* 14/17, *Mal* 3/10, *Dan* 13/40, *1.Mach* 11/2; *BudNT Matth* 7/7, *Luc* 11/9, 11[10]; Wzięli tego koniá Troiánie wmiáľto/ á Grekowie fie wnocy z nie⁸⁰ wyfypawľzy/ drugim Troiá otworzili/ y tak iá zburzyli. *ModrzBaz* 130v marg; *SkarJedn* 339; *KochPs* 178; On tego nigdy dopuścić niechćiał mówiąc: nieprzyľtoi áby niewiáľty komorki ľlug Bożyeh nawiedzáły: á oná z gniewu mocą otworzyć ľobie kazáľá *SkarŻyw* 310, 51, 99, 166, 262, 385, 493, 510; *MWilkHist* E2; *ReszPrz* 62; *WerGość* 238; *ArtKanc* N19v, T17v; *GrabowSet* A3; *LatHar* 573; *KoľakSzczęśľ* B2v; *WujNT Matth* 7/7, 8, s. 80, *Matth* 25/11, *Luc* 11/9 (12); *SkarKaz* 2b, 8b, 82b, 204a, 245a, 347b, 382b; *CiekPotr* 67; Częľtyby koľát bywał we drzwi wdowo twoie/ Muśiáľabyś przeľtąpić wnetże práwá ľwoie A otworzyć gośćiowi: boby y zaporá Przepáďľá fię y wrotá v twoiego dworá. *ZbyľPrzyg* B2v. Cf *W przén*: »otworzyć drogę«, »otworzyć wrota, fort(k)ę, drzwi«, »otworzyć wrota, drzwi, fortkę«.

otworzyć na co (1): *KoľakCath* A3 cf *W przén*: »otworzyć wrota, fortkę, drzwi«.

otworzyć czym (16): y othworzywľfi wdomu tham wtim dworze klothká ľchidlem, thakiefz y v ľkrzynie, wyall [!] wľkrziny polyedennaľthi grziwny pyenyedzi *LibMal* 1544/81v; pothem whneth wyľchethľfy do pywnyche pod domem pana Mokronoľkyego yednym kluczem ze cztherzech falćhywych kthore przifzobye myal othworzil *LibMal* 1554/185, 1544/80v, 1546/114 [2 r.], 115v, 1551/159, 163v, 1554/ 185v; A kędyż ći w tę Owczárniá węľzli/ przez dźwiérzeli/ czyli inędy kędy? (-) Pewnie nie oknem/ áni dźiurá. (-) Tedy im Piotr kluczem drzwi Owczárnie téy otworzył? (-) A iákoż inák. *OrzQuin* Xv, N; *RejAp* 85v, 92, 109v, 142v; *SkarŻyw* 166, 362.

W przeciwstawieniach: »otworzyć ... zamknąć (5), zawrzeć (5), (po)zamykać (2)« (12): Napierwey zakurzyć otworzywľzy okna y drzwi: pióľynkiem albo ľałowczem/ potym gdy by to powietrze z gmachu z dymem wyľzło: zawrzy zalię okna *FalZioľ* V 62v; *KromRozm II* o2; [gospodarz] przyiáľ by go w dom ľwoy/ potym drzwi po nim zámknáľ/ á okno mu otworzył *GroicPorz* mm3v; *RejAp* 38, 38v, 39 [2 r.]; *ActReg* 28; *WujNT* 69 [2 r.]; *GosľCast* 25.

W charakterystycznych poľączeniach: *otworzyć archę* (3), *bramy* (*brany*, *brony*) (24), *ciemnicę* (2), *drogę do nieba*, *drzwi* (35), *drzwiczki*, *fort(k)ę* (14), *gumma* (3), *kaplicę*, *kłodkę*, *komorę* (2), *kościol* (7), *kram*, *kraty*, *krolestwo* (4), *kwaterę*, *miasto* (4), *miejsce*, *mury* (2), *obory*, *okienko* (2), *okno* (10), *okręť*, *owczarnię*, *paľac* (2), *państwo*, *piekło* (2), *piwnice* (2), *port*, *przechod*, *przepaść* (2), *przysionek*, *przystęp*, *skarby* (19), *sklep*, *spiżarnie*, *stronę*, *studniá przepaść* (4), *szpichlerze*, *ścieżkę*, *uliczki*, *weśćie*, *winnicę*, *wrota* (19), *zamek* (6), *zamknienie*, *ziemię* (2); *otworzyć kluczem* (15).

Przysłowia: *bibl. SekľKat* Ov, S; *MurzNT Matth* 7/8; *Koľáććie*/ á bęďzię [!] wam otworzono. *Leop Luc* 11/9, *Luc* 11/10; *BibRadz Luc* 11/9, 10; *RejPos* 75v; *BiaľKat* 221 [2 r.]; *WujJud* 229v; *koľáććie* á otworzą wam. *BudNT Matth* 7/7, *Luc* 11/9, 11[10]; *KoľakSzczęśľ* B2v; *WujNT Matth* 7/7, 8, s. 80, *Luc* 11/9, 10; [kolataycie/ a bęďzie wam odworzono. Bo wszelky ktori prosi/ bierze, [...] a kolataiúćemu bęďzie odworzono. *SandMalEwan* 44]. [Ogółem 20 r.]

tak áby miał byďż pierwey pomaga Bog/ niź otwórz. *GostGospPon* 170.

Fraza: »otworz(cie), otworz(cie)« (6): *RejJóz* K5v; (*did*) Poľel Koľáćće. (-) Otworz otworz ięť kto wdomu Niechczęľly ľam kazy komu. *RejKup* e4; *BibRadz Iudith* 13/13; A ták Iudyť z dáľeká poczęľá

wołać ná ftráfz ktora była ná branách/ otworzćie co rychley/ otworzćie [*aperite, aperite iam portam*]
BudBib Iudith 13/13; Otworzćie mi, otwzrćie [!], hey czy czuie tám kto? *CiekPotr* 67, 90.

Zwrot: bibl. »otworzyć otworzenie« (1): oto ia otworzę otworzenie iego/ mowi Iehowá Cewáoth [*ego aperiens apertionem eius dixit Dominus*]/ y odftáwię niepráwość ziemie oney dnia iednego.
BudBib Zach 3/9.

W przen (163) : *BierRaj* 18v; *BielŻyw* 145; *WróbŻołt* 7/16, Vv; *RejPs* 186, 220v; *RejKup* o5v, o8; Bóg mi odiał wiarę/ Vkałzciéłz mi gdzie bych się miał vciec/ abo łobie odpoczynąc/ otwzrzcie mi port/ ku ktorému bych fwe żagle obrocił *MurzHist* E4; bęđzye otworzono od tego/ ktory ma klucz Dawidow/ ktory gdy otwyera/ nikt nye záwrze/ gdy záwrze/ nikt nye otworzy *KromRozm II* o2; Nápomínánie do krolow áby páńftwá fwe otworzyli Pánu Kriřtuřowi y prawdzye iego. *LubPs* F4 *marg*; Nápomínánye ábychmy otworzyli fkarby fercá fwego Pánu fwemu/ to iest/ ábychmy mu czynili wierną chwałę *LubPs* P5v *marg*, F4 [2 r.], aa3v *marg*; *KrowObr* 100v; *RejWiz* 175v; *Leop Ier* 50/25, *Zach* 11/1, *Mal* 3/10; *BibRadz Apoc* 9/2; *BielKron* 19, 41v; Poboru nie zwolę/ ziemię Ruřką/ Mořkwie y Tátárom otworzę *OrzQuin* C2v, N, Xv, Y4; *Prot* Ev; Bo fłyřzyřz coć obiecować raczy/ iellize głoś iego vřłyřzyřz/ á otworzyřz mu tę márnym grzechem zámknioną fortkę fwoię: Iz wnidę do niego *RejAp* 46, 39 [2 r.], 44, 45v [2 r.], 46 [4 r.], 76 (19); *HistRzym* 60; *RejPos* C4v, 17, 24v, 29, 58v (10); *BielSat* Gv; *RejZwierc* 244v; *WujJud* 30 *marg*; Ale to oycze opátrznóć twoiá rzádzi/ gdyžeř teřz ty przes morzá drogę/ a przes řrogie nawáłnořci otworzyř beřpieczną řćieřzkę. *BudBib Sap* 14/3, *Is* 14/17, *Zach* 11/1, *Mal* 3/10; *SkarJedn* 339; *KochPs* 178; *SkarŻyw* 92, [197], 385, 493; *ReszPrz* 62; ták y Pan Chryřtus zbawiciel nářz/ řzeroko raczyř otworzyć řkarby miłofierdžia fwego/ y miłóřciwy przyřtęp do łářki fwoiey *ReszList* 145, 145; To [*opilstwo*] mury obronnych miał przez wiele lat trzeřwořciá od nieprzyacióř obronione/ nieprzyciáiořom [!] otworzyřo. *WerGořc* 238; Ty zborzywřzy řáđło řmierci/ otworzyřeř wierzącym Kroleřtvo niebieřskie. *ArtKanc* T17v; nie tylko odeymie wládzá złým przygodam/ zářćiele drogę żáłofnym przypadkom/ ále teřz otworzy wrotá fortunnemu powodzeniu *GrabowSet* A3, P; *LatHar* 573; áby on napierwey ták Pogánom iáko y Sámárytanom nie tylko kořćielne drzwi otworzyř/ ále teřz kluczmi łobie poruczonymi niebo im odemknął *WujNT* 429; Y Zátrábił piątý ánioř/ y widziałem gwiazdę áno řpáđłá z niebá ná ziemię/ á dano iey klucz řtudnie przepářci. Y otworzyřá řtudniá przepářci *WujNT Apoc* 9/2, s. 770, *Apoc* 3 *arg*, 20, s. 860; áby nam Doktor y miřtrz nářz wnąřzny/ do rozumienia tych dwu przypowieřci w džiřieyřzey Ewángeliey otworzyć raczyř. *SkarKaz* 82b,)(2, 2b, 8b, 119b, 245a, 347b, 382b; [Duch řwięty záfie odtworzyř nam wřzyřthki dary y dobrořthliwořci fwoie *RejKat* 91v; snadnie mořesz sobie odtworzyć kroleřtvo řwięte jego, ktore jest iřcie nie twardo zamknione kařdemu kłocácemu [!] do niego. *RejKat* 115v (cytat z *BPP* nr 56)].

Zwroty: »otworzyć drogę« [*w tym: komu (16), do czego (12), ku czemu (1)*] = dawać przystęp do czegoř, umořliwiać coř; *viam pandere a. facere Mqcz*; *viam a. aditum aperire, aditum patefacere Modrz* [*szyk zmienny*] (21); *RejKup* b5; *BielKron* 297v, 308v; *Viam facere*, Otworzyć drogę/ puřćić dobrowolnie yecháć y przyecháć. *Mqcz* 492a, 275b; *RejAp* 110, 183v; izby ten miřtrz/ iáko dobry gořpodarz onemu nafieniu pomogł/ á othworzyř mu drogę/ wykopawřzy okořo niego zieleřko/ ćirnie/ ofet/ to iest řádze/ á cieřeřnořci nářze *GórnDworz* Ff3; *RejPos* 13, 28, 291; *CzechRozm* 9; Nic fię tám

niedzieie/ coby niemiáło drogi otworzyć ku źle czynieniu ábo źle myśleniu. *ModrzBaz* 54v, 10v, 44; *CzechEp* 303, 423; *GrabowSet* V2v; *OrzJan* 74, 85, 102.

»otworzyć niebo« = *caelum aperire PolAnt* [szyk zmienny] (8): Przelz tho fznamyą thwoye wyeczne myłofzczy. raczy dzyłzya otworzycz nyebo twoye. *PowUrb* +3; *OpecŻyw* 81v; *KrowObr* 173v; *BibRadz Deut* 28/12; *RejPos* 232; Y zebrał płodné chmury/ y otworzył niebá/ Y łpuścił im doftátek niebiełkiégo chlebá. *KochPs* 116; á báránek/ áby im krwią y ofiárą łwoią łáłkę Bołką dał/ niebo kupił y otworzył *SkarŻyw* 262; *ArtKanc* N19v.

»otworzyć okno [ku czemu]« (1): *Patefacere fenestram ad nequitiam*, Otworzyć okno ku niecnocie/ To yeft dáć przicinę. *Mqcz* 283c.

bibl. »otworzyć rękę« = *aperire manum Vulg* [szyk zmienny] (10): *OpecŻyw* 1v; *WróbŻółt* 103/28; *LubPs* X6, ff; Bo to łą Boże dáry/ ktory gdy rękę otworzy [*quo manum aperiente*]/ bywa nápełnioná włzelka rzecz błogosłáwieńftwem. *ModrzBaz* [38]v; Ty rękę łwą otworzyłz/ á z twoiey hoyności Włzelka łye dufzá náie práwie do łytości. *KochPs* 211, 156; *ArtKanc* T9; *CzahTr* B3v; *SkarKazSej* 665a.

»otworzyć wrota, fort(k)ę, drzwi« [*w tym: komu* (17), *do czego* (15), *ku czemu* (2), *na kogo* (1), *na co* (1)] [szyk zmienny] (14:4:2): *LubPs* aa3v; *KrowObr* 171v; y wrotá otworzyłimy Mołkiewłkiému do włyftkiéy Rułkiéy Ziemie/ niezgodą łwoią. (*marg*) Połocko Mołkwá wzięłá. (-) *OrzQuin* E4; To drzwi otworzy káždemu do czego go iedno iego łprołna myłł wiedzie. *RejZwierc* 70; otworzę wrothá dzikim źwirzethom ná was/ á mieczowi łrogiemu dam iuz pogrześć was *RejZwierc* 188v, 168v, 246; *CzechRozm* 51, 146v; *SkarJedn* 154, 324; *SkarŻyw* A5, 70, 536; iákoby mu też łwoim płádrawániem y do Rzymá y do pánowánia w nim fortę otworzyli. *CzechEp* 376; *ReszList* 145; *PudłFr* 65; *LatHar* 112; A Cynthya Phoebowi wrotá otworzyłá. Ná Horyzont Sármácki *KołakCath* A3; *SkarKaz*)(2.

»otworzyć wrota, drzwi, fortkę [czego]« [*w tym: komu* (6)] [szyk zmienny] (5:4:1): a otwórz nam miłofciwie fortkę włsey łaski a łprawiedliwofci *RejPs* 174v; *HistRzym* 47v; rozgrzełz pokutuiącego/ á przyimi miedzy wybráne Boże: kluczem tym ktory nołifz/ wrotá mi miłofierdzia Boże⁸⁰ chćiey otworzyć. *SkarŻyw* 166, 362; O niełzczéłna godzino cół mnie w łwiát wydáłá/ [...] Czemuł drzwi żywotá ná łwiát otworzyłá *GrabowSet* B; *RybGęłli* B2; áby nam Bog otworzył drzwi mowy [*ut Deus aperiat nobis ostium sermonis*] ku opowiedániu táiemnice Chriłtułowey *WujNT Col* 4/3, *Act* 14/26; otwórz im wrotá łwiátłofci twoiey. *SkarKaz* 383b, 382b.

2. *Rozewrzeć w celu wydobycia czegoł z wnętrza; odpieczętować; aperire Vulg, PolAnt, Calag, JanStat; revolvere Vulg; displicare, explicare, relinere, resolvere Mqcz* [*w tym: co* (123)] (125) : *OpecŻyw* 84v; otworzyłimy wory náłłe á náleżłimy pyenyádze na wirzchn [!] woru *HistJóz* D, C3, D2v; anym odemknął Cownathy mnyeyszey anym wzyal theytho margorzaczye othworzywszy Skrzynye y skrzynky dw Svby *ZapWar* 1532 nr 2415; thedi on zyawłzi halabarth łłczyany łkrzynią yełth othworzil *LibMal* 1545/99v, 1550/153v; Przyniełłfyony [łkoszyk]/ otworzyłá/ y wzrzawłłfy w nim dzieciátko á ono płácze/ vlitowálá łie go *Leop Ex* 2/6; *RejFig* Cc8; *RejZwierz* 7v; Potym Dárius krol Perłki gdy Bábilon wziął/ náłazł ná grobie iey to piłmo/ kazał grob otworzyć y náłazł [!] liłty *BielKron* 10v, 28; *Displico, fere idem quod explicare, Rozłóžiť/ Otworzyć/ Rozłzerzyć Mqcz* 306a; *HistRzym* 33v, 68; Táme przy włytykch łkrzynię przyniełł rołkazano/ Iełli łpełná pieczęci pilnie ogláđano.

Potym ku niey Zięciowie s kluczmi przyftąpili/ A odiawłzy pieczęći fkrzynię otworzyli. *HistLan* Fv; Y rzekł do niej daj/ mi proźę (cię) trochę wodj/ bom vprágnął/ y otworzyła funy mleká/ y dała mu (pić) *BudBib Iudic* 4/19, *Gen* 44/11; *SkarŻyw* 102, 119, 457, 478, 488; *CzechEp* 179, 210; *KolakCath* C5; *WysKaz* 35, 43 [2 r.]; á niechay fie niegodzi iednému przez drugiego zámknienia przerzeczonego otworzyć [*clausuram praedictam aperire JanStat* 505]. *SarnStat* 748, 488 *marg*, 749; *CiekPotr* 61; *GosłCast* 66; [tedym ja był tę górę otworzył i znalazłem w niej kruszec ten *LustrSand* 285].

otworzyć komu (7): othworzil fkrzynią wkomorze Gyercze z anna witrichem. *LibMal* 1546/114, 1546/116v *SeklKat* A4; *BielKron* 456v; *RejAp* 85v; *CzechRozm* 41v; á przed dniem fzoftym/ grob fobie otworzyć kazał *SkarŻyw* 253.

otworzyć czym (5): kordem mafurkowym skrzynkę othworzil *LibMal* 1544/185, 1544/91v, 1546/114v, 117, 1552/171v.

W charakterystycznych połączeniach: otworzyć akta (2), *biblijã* (2), *grob* (5), *mogiły* (2), *sajdak*, *sklep*, *skrzynią* (8), *skrzynkę* (2), *spidwasek*, *thumboki*, *wor* (4).

Zwroty: »otworzyć księgi« = *librum aperire PolAnt*, *Vulg*; *librum revolvere Vulg* [szyk zmienny] (36): *PatKaz I* 11v; *KromRozm II* o; wżedł według zwyczáiu fwego w dzień Sobbotni do Bożnice: y powítał czythác. Tedy mu podano księgi Izáiafłá Proroká A gdy otworzył księgi/ nálażł miefće gdzie nápiáno było *Leop Luc* 4/17; iáko Báránek w pórodku máyefstatu otworzył kfięgi fiedmiã pieczęći zápieczętowane *RejAp* CC, CC, 51 [5 r.], 51v, 52v [3 r.], 55, 85v [2 r.]; *RejPos* 6, 345v [2 r.]; y zásiadł fąd/ á księgi otworzono [*libri aperti sunt*]. *BudBib Dan* 7/10; *CzechRozm* 41v; *CzechEp* 210; *WujNT Luc* 4/17, *Apoc* 5 *arg*, 2, 3, 4 (10); *WysKaz* 35; Ale gdy Actá przy fądzie légáią, tedy tá przewłóká niepotrzebna. Bo nie dáleko chodząc księgi otworzywłzy, może popráwić *SarnStat* 1286.

»otworzyć list« = *litteras aperire Mącz*, *Calag*; *litteras explicare a. resolvere; epistolam relinere Mącz* [szyk zmienny] (13): *BierEz* F; *BielKron* 235v [2 r.]; *Relinere epistolam*, *Otworzić/ Odpieczętować list*. *Mącz* 194d, 278c, 305b, 401c; á iż biaległowy póspolicie chćiwe fã fłyfzec nowinki/ y wiedzieć tháiemnicze/ zwłáfczchá drugich białychgłow: otworzyła ten list *GórnDworz* M8; nápiwał w pirwłzym liście/ áby drugich nie rużáli á nie odwieráli áż powtore do nich pófzłã. Oni fie niemogli otrzymác áby ich nie otworzyli *BielSpr* 38; *Brieff auffmache*ⁿ. *List* otworzyć. *Aperire literas. Calag* 103a; *SarnStat* 45; A iefli tełz [*listy*] nie będą zápieczętowane Może powiedzieć, że ié ná cle otworzono Ná gránicy. *CiekPotr* 60, 70.

W przén (35) : To mowi Pan Bog/ Otho ia otworzę mogiły wáffe [*ego aperiam tumulos vestros*]/ y wywiode was z grobow wáffych ludu moy: á w wiode was do źiemie Ifráelkiewy. *Leop Ez* 37/12, *Iob* 30/10, *Ez* 37/13; *CzechEp* 371.

Zwrot: »otworzyć język« [szyk zmienny] (3): Iuż dzis ynaczyey nauczaia/ Od pana Boga poczinaia. Ktori racził fwoiey lafzki/ Otworzić nam ięzyk pólfki. *SeklKat* A4; *RejPos* 205v; A gdy on wymowny ięzyk fwoy otworzył y fzcżepy one młode defzdżem wyfokiewy náuki fwey zgorácego fercá y miłości polewał: prętko fię podniofły y owoc dáły. *SkarŻyw* 536.

a) O pieczęći: złamać (28) :

Zwrot: »otworzyć pieczęć« = *sigillum aperire Vulg*, *PolAnt* [szyk zmienny] (28): *Leop Apoc* 6/7; *RejAp* BB2, CC, 53, 56 [2 r.], 57v (11); *GrzegŚm* 60; *BudNT Apoc* 6/1, 3, 5; *CzechRozm* 200; Y

Widziałem iż otworzył bóraneek iednę z siedmi pieczęci *WujNT Apoc 6/1, Apoc 5/9, 6 arg [2 r.]*, 3, 5, 7 (11).

3. *Rozewrzeć, szeroko rozdziawić; unieść przesłonę; aperire HistAl, Vulg, PolAnt, patefacere Modrz [co] (226)* : Kruk lińcze rychło wwierzył/ A chcąc śpiewać nos [= *dziób*] otworzył: W ten czas mu karmia vpádlá *BierEz K3*; Gdy na Liła głód przychodzi/ tedy sie zdechłym vczyni, y wzwaliwfi sie lezi gębę odtworzywfi/ á ozor wywiefiwfi *FalZioł IV 14a, IV 15b*; Cżemu nie ktore zwierzęta ípią odtworziwfi oczy. *GlabGad L2v*; otworzył Bażylińzek oczy íwoie/ á bárzo gniewliwie poglądał w zwierciádło *HistAl K8v*; A ná ręce nośiła iákies dzyecię mále/ Ze ledwe głowę dzyerzy ták bárzo ofpále/ Ze y oczu otworzyć nigdy nie vmiáło/ Y drugim pátrząc ná nie áz sie też ípác chciało. *RejWiz 26*; Otworz vftá twoie/ á iedz co kolwiek ia dáię tobie. *Leop Ez 2/8, Ez 3/2*; Ktoż otworzy przodek páłzczeki iego [*wieloryba*]/ y rząd ítrafzliwych zebow iego *BibRadz Iob 41/5, Matth 17/27; GórnDworz T2; HistRzym 17; RejPos 282v*; y iufz oczy zówieráiąc vmierála: ále skoro on krzyfz práwy Chryftufow ciála íę iey dotknał: wnetze oczy otworzyła/ wftála/ y zaráz zdrowie dołkonále odniofła. *SkarŻyw 397*; Y wftał Száweł z íziemie/ á otworzywfi oczy nic nie widział. A prowadząc go zá ręce/ wwiedli do Dámáfzku. *WujNT Act 9/8, Matth 17/27, Act 9/40*.

otworzyć do czego (1): Bo zwyfufzenia ciála/ żyły íę w nim kurczyć/ y zęby mu ták bárzo ściłkác íę poczęły/ ífz y do napoiu ich otworzyć niemogł. *SkarŻyw 371*.

otworzyć czym (2): Za pomazaniem godzi sie dziecię omyć wodą letnią/ á nozdrze iemu palczem (obrzezawfi paznogieć) otworzyć/ á wyczyłcić lekko z nienagła. *FalZioł V 35; SienLek 55v*.

W przeciwstawieniach: »zamknąć, zawrzeć ... otworzyć« (2): y gdy kładł nań ręce/ otworzyło íę práwe oko iego. profił go o drugie: ále rzekł: nie moía to rzecz/ Bog zámknał/ Bog otworzył *SkarŻyw 455*; á po śmierci będąc z Pánem Chryftufem zówrze vftá íwoie/ y nie będzie ich mogł otworzyć zá tymi/ ktorzy po wftytkim świećie wwierzyli Ewángeliey iego? *WujNT 505*.

W charakterystycznych połączeniach: *otworzyć gębę (5), nozdrze, oczy (9), paszczękę (3), usta (7)*.

W przen (201) : *LubPs Q*; roftąpiła sie íziemiá pod nogámi ich/ á otworziwfi vftá fwe požárła ie *Leop Num 16/32, Apoc 12/16*; Teraz tedy przeklętym będziefz z ítrony íziemie/ ktora otworzyła vftá fwe ku przyięciu krwie brátá twego z ręki twey. *BibRadz Gen 4/11; RejAp 103v; RejPos 176; SkarŻyw 263*; Przetoć rofprzełtrzeniło piekło duřę íwoię/ y otworzyło páłzczękę beze wřzego końcá [*et aperuit os suum absque ullo termino Vulg Is 5/14*]/ y sftąpili w nie moczarze *WerGość 213; WujNT Apoc 12/16*.

Zwroty: »otworzyć oczy« [*w tym: na co, na kogo (6), nad kim (1), ku czemu (1)*] = *spojrzeć na coś, dostrzec coś; oculos aperire Vulg, PolAnt [szyk zmienny] (20)*: chcéłli oczy duřné otworzitz vřziłf iřz nitz nie dzialaiątz wielkie rzeczy dzialál *OpecŻyw [34]v, 131, 131v; TarDuch A2*; aby [...] raczył: nad nami otworzyc miłofierne oczy íwoie *RejPs 47; LubPs hh3; KrowObr B4v, 203v; Leop Bar 2/17; BibRadz I 136b marg; OrzRozm C3*; Iż chocia y zle oczymá widzimy/ A przedię sie ni zač nie wftydzimy. Ale bychmy oczy otworzyli/ A máło sie lepiej przypátrzyli/ Co trácimy prze márne rofkořy/ Ktore z nami rowno cżás rofpłofzy. *RejAp 199v*; Náklóń Iehowo vchá twego á wysłuchay/ otworz oczy twoie a weyřy *BudBib 4.Reg 19/16*; Otworz oczy tve Pánie/ y obacz ífz íi vmárli w grobiech íktorych wnětrznóści duch íeřt odieř/ nie będą tobie oddáwác chwały áni ípráwiedliwóści.

BudBib Bar 2/15; *SkarJedn* 340; Aż gdy im niewola y nędzą wielką doięła: dopiero oczy na grzech fwoy otworzyli/ y wracali się do Pana Bogą fwego *SkarŻyw* 558; Tu trzeba oczy otworzyć *CzechEp* 244 *marg*; Wy co teraz zowiecie [!] fczérem/ dobrem/ profétem/ Może to być nazwano nikczemności moftem: Na który wy nápadfzy/ iuż po nim chodźcie/ Ani oczu ku fczéréy prawdzie otworzycie. *ZawJeft* 35; Otworz oczy duchowne/ o ślepoto polfka/ ná fprawę pobożną przodków twoich *PowodPr* 25; *SkarKazSej* 700b.

»otworzyć oczy (oko)« [w tym: czyje (19), komu (8)] = przywrócić wzrok; *oculos aperire PolAnt, Vulg* [szyk zmienny] (27): *OpecŻyw* 63, 63v [3 r.], 64 [2 r.], 68; *MurzNT Ioann* 9/14, 17; Przywiedli onego co był ślepym do Pharyzeuszow. A była na ten czas łobotá kiedy Iezus vczynił był błoto/ y otworzył oczy iego *Leop Ioann* 9/14, *Is* 42/7, *Ioann* 9/17, 21, 26, 30, 32; *RejPos* Ooov; *BudNT Ioann* 9/17, 21; y ieden z nich náfroszfzy iednooki/ mieczá dobywáiąc/ zabić go chćiał. Lecż P. Bog dziwnie go obronił, otworzył y vzdrowił/ oko żołnierzowi onemu. *SkarŻyw* 452; *WujNT Ioann* 9/14, 17, 21, 26, 30, 32, 37.

»otworzyć oczy (oko), wzrok« [w tym: komu (26), czyje (9)] = pozwolić dojrzeć coś, dać zrozumienie czegoś; oświecić; *oculos aperire Vulg, PolAnt, Modrz* [szyk zmienny] (36:1): *OpecŻyw* 169; *RejPs* 176v; Yuż nam Luter oczy otworzył/ á obłudności/ przewrotności/ á nye pobożne fprawy wálfe odkrył. *KromRozm I B2; KromRozm II* ov, f; *KrowObr* B4v, 220; *Leop Gen* 21/19; *BibRadz Gen* 21/19, *Num* 22/31; *BielKron* 12v, 42v; Miły Orzechowfki/ dał ci Bóg pióro/ otworzył ci też/ iáko widzę ná przyfzłé rzeczy/ które ná Polfkę idą/ oko: bądź w téy ninieyfzéy nálfzéy ślepoćie Lothem/ wołay ná Bráćią nálfzę Polfy. *OrzQuin* Z3, F2, Y2v; *RejAp* 52v; w rzeczach wśelákich pánu oczy otworzy/ y prawdę fnádnie/ á bez obrázy powie. *GórnDworz* Ee7; *RejPos* 3, 113v; *RejPosRozpr* b3v; *BialKaz* A4v; *ModrzBaz* 144v; Otwórz mi wzrok/ niech ná zakón pátrzę twóy befpiecznie. *KochPs* 180; *SkarŻyw* 25, 535, 567; Panie Boże [...] otworz oczy vmyfłu iego/ áby mógł vyźrzeć y poznać to do siebie/ iáko się tymi fwoimi pófłépkámi oddalił od ćiebie. *CzechEp* 20, 183, 357; *NiemObr* 66, 68, 149, 165; *ArtKanc* N4v; Krnábrnemu fercu/ otworzyłeś oczy/ By znało/ iák złe/ kogo twa moc tłóczy. *GrabowSet* Gv; *LatHar* 91, 636.

otworzyć [komu] rozum« = *aperire sensum PolAnt* (3); *RejPos* 116; *BudNT Luc* 24/54; niech vkażą kiedy im P. Bog dał Duchá ś. ná rozumienie pífmá/ iáko dał Apoštołom/ kiedy im Chryftus otworzył rozum/ áby pímo rozumieli *SkarKaz* 418a.

»otworzyć serce« [w tym: komu (4), czyje (2)] = dać zrozumieć coś, náklónić do uwierzenia w coś [szyk zmienny] (7): Niechay otworzy ferce wálfe w zakonie fwoim [*Adaperiat cor vestrum in lege sua*]/ y w przykazániu fwoim *Leop 2.Mach* 1/4; Aż potym/ iáko táme niżej nápiáno ftoi/ iż im z łáfki á z miłofierdzia fwego otworzył myfli ich/ fercá ich/ y rozummy ich/ iż fie dopiro práwie obaczyli y w onych pífmiech Prorockich *RejPos* 116; że mi iefzcze tego on fám nie obiáwił: áni fercá otworzył: ále potym będę mógł rozumieć/ gdy mi to od Bogá będzie dárowano. *CzechRozm* 2v, 198; *SkarŻyw* 243; A niektora niewiáftá imieniem Lydia/ [...] chwáláca Bogá flucháła: ktorey Pan otworzył ferce [*cuus Dominus aperuit cor*]/ áby vwierzyła temu co powiedział Páweł. *WujNT Act* 16/14.

»słuch otworzyć« = *odjąć głuchotę* (1): Słuch otworzyć/ fzukay Vífzy *SienLek* T[tt].

»otworzyć sens(y) (a. zmysł) [komu (3), czyje (2), komu czyje (1)]« = *aperire sensum PolAnt, Vulg [szyk zmienny] (6)*: A Lukasz fwyęty piśse o Apóstolech: Tedy im otworzył/ rozumyey pan Kryftus práwy bog y człowyek/ zmył/ áby rozumyeli piśmá. *KromRozm II í, f2v; BibRadz Luc 24/45; RejPos 114v, 134v; WujNT Luc 24/45.*

»otworzyć usta, gębę, paszczekę« [w tym: ku komu (3), do kogo (1)] = *aperire os Vulg, PolAnt [szyk zmienny] (63:3:1)*: *BierRaj 23v*; nieumiéls teráz vft otworzytz/ ktorys doktory nauczatz śmiál. *OpecŻyw 115v, 108, 136; WróbŻołt 37/14, 118/131, [pp3]v; RejPs 59v*; Śłuffnyem tedy vftá moye otworzył do cyebye *LubPs bb5v, K3v, R5v, S4v, Z, hh2*; by otworzył vftá ku zábiyániu/ áby podnioł [!] głos w krzyku *Leop Ez 21/22, Tob 13/1, Ps 38/10, Ez 16/63, Dan 3/25, 10/16 (9)*; ocz iedno otworzyłz vfta twoie/ wypełnić to. (*marg*) Tho ieft/ cokolwiek odemnie żądać będziefz vczynię dla ciebie. (–) *BibRadz Ps 80/11, Ps 118/131, Is 53/7, Ez 3/27, 29/30, Matth 13/35, Act 8/32, 35; BielKron 51*; Nec hiscere quidem audebat, Nie śmiál y vft otworzyć. *Mącz 156b*; Ne mutire quidem audent, I yąknąć/ gęby otworzić nie śmieyá. *Mącz 239d; RejAp 107v*; oni thák vczeni ludzye/ mufieli zániemieć/ á nie vmieli otworzyć gęby fwoiey. *RejPos 227, 67, 103, 104, 107, 263v*; Ale kiedy otworzył usta swe osobne, A słowa śniegu puścił nagłemu podobne, Już na ten czas Ulissa żaden nie celował *KochMon 27; BudBib Ps 77/2, Thren 3/46, Ez 21/27, Eccli 29/29; BudNT Matth 5/2, Act 10/34, 18/14, Apoc 13/6*; Iako mam w niebo weyrzeć? iáko vftá ná chwałę Bożą otworzyć? *SkarŻyw [237], 497, 509; WisznTr 10; ArtKanc D17*; A otworzywfyz vftá ledwomowne/ Prze on ciężki žal/ y myśli fráfowne/ Znowu zábawia miłą krew przy łobie *GrochKal 8; WujNT Matth 5/2, 13/35, Act 8/32, 35, 10/34, 13/6, 18/14; SkarKaz 637a*; Mówże co: otwórz vftá *GosłCast 28, 59, 73.*

»otworzyć usta, wargi« [w tym: czyje (10), komu (4)] = *dać dar wymowy [szyk zmienny] (10:4)*: *BielKom C3*; Iużelz do końcá moy Pánye otworz wárgi moye/ A będe z vft fwyech wyflawyał możne chwały twoye *LubPs N4v*; Pánie otworzyłz ty wárgi moie [*labia mea aperies*]: á vftá moie będą wyfláwiác chwałę twoię. *Leop Ps 50/17*; Potym Pan otworzył vftá [*aperuit Dominus os*] oney oflice/ kthora rzekłá do Báláámá *BibRadz Num 22/28*; Abowiem mądrość otworzyła vftá niemych [*aperuit os mutorum*]/ á ięzyki niemowiątek ípráwiłá wymowne. *BibRadz Sap 10/21; BielKron 132v*; Módlcie fye y zá nas: áby pan Bóg otworzył vftá nálze/ opowiadác táiemnice páná Chryftułowé [*ut Deus aperiat nobis ostium sermonis ad loquendum mysterium Christi Vulg Col 4/3*]; áby nam Bog otworzył drzwi mowy ku opowiedániu táiemnice Chriřtułowej *WujNT] BiałKat 196; BudBib Ez 3/27, Eccli 15/5, Esth 14/9; KochPs 77*; pewnie nie łzczebetowie o tym piśzá. ále ci ktorym Bog łam oczy y vftá otworzył: żeby to vyřzrawłzy/ czego świát/ procz niektorych/ widziefz przez długi czás nie mógł/ o tym mowili: y inřzym to ku ich dobremu pokázowáli *CzechEp 357; LatHar 165, 303.*

»otworzyć usta« [*jako wyraz zdumienia*] (1): Włzákoz [!] on w then czás zápátrzał fię ná nię vftá otworzywfyz [*aperto ore intuebatur eam*]/ á iefłiz [!] oná piękna pořtáwkę vkażálá/ tedy fię iey vśmiechał *BibRadz 3.Esdr 4/31.*

»otworzyć uszy« [w tym: na kogo, na co (2), komu (1)] = *uwaznie, pilnie wysluchac czegoś lub starać się uslyszec coś [szyk zmienny] (5)*: *OrzRozm A3v*; Otwórzmy téz vřzy ná Niemcá/ co stámtdá vřlyřyzłz inégo/ iedno to/ iż iuż z Niemiec pewnégo Páná mamy. *OrzQuin Y4; BiałKat 246*; Bo iż káždy miłue łáme go śiebie: [...] przeto téz ztdá to przychodzi/ iż pochlebćę iákoby cnot fwoich świádká rad

przyimie/ á z chęcią iemu vŷy otworzi [*libenter aures patefaciat*]. *ModrzBaz* 17v; *SLuchay*/ wierny mój zborze: otwórz vŷy ſwoie/ A do ſercá powaŷné przypuść ſłowá moie. *KochPs* 114.

»otworzyć uszy« [*w tym: komu (4)*] = *dać dar ſłuchania, rozumienia; aperire aurem PolAnt* [*szyk zmienny*] (11): Chceŷ być mądrym więcey ſłuchay/ Ale ięzyká powŷciągay: Przetoć Bog vŷy otworzył/ A ięzyk mocno zágrodził. *BierEz* F4v; *KrowObr* B4v; *OrzQuin* Gv; Tuć Prorok nie mowi o proſtym á o ſwieckim krolu/ który nie moŷe áni ſlepemu oczu/ áni głuchemu vŷzu/ otworzyć *RejPos* 3, [203], 207 [2 r.], 313; *BudBib Is* 50/5; *RAcz* otworzyć/ Pánie Iezu Chryſte/ vŷy y oczy ſercá mego/ ábym ſłuchał náuki twoiey/ y wyrozumiał iá *LatHar* 91 [*idem*] 636.

a) Rozdzielić [*w tym: komu (2)*] (3) : y zmocniá ſie teŷ wiátry od wŷchodu/ y otworzá obłok [*recludent ... nubem*]/ który zbudził w gniewie *Leop* 4.*Esdr* 15/39; ſwoim ludzyem wodę w morzu otworzył/ drugá z opoki wywiódł *BielKron* 46.

otworzyć czym (1): Iako ya nyeothworzila yemv dw działv działem swem syedlicznem. *ZapWar* 1519 nr 2185.

4. Przeciąć, rozkroić (zwłaszcza operacyjnie); rozszerzyć; aperire Vulg [*w tym: co (38), kogo (2)*] (45) : á ktobi miał zatkanie wátroby j ſledzony/ tedy to lekarſtwo otworzy y wypędzi *FalZioł* I 52a; á tak czo narichley otworzyć aby iad wyciekł y z gnoiem poſpołu/ bo ieſtliby tego zaniechał dŷugo nie otworzácz/ tedy vcŷyni gŷęboká iamę w cieie: ſwem iadowitem grizieniem. *FalZioł* V 71; *Prifzcz* ieſtli chceŷ otworzyć, tak vcŷyń. *FalZioł* V 71v, *4f, V 71v; byli dwá oſádzeni ná czwiertowánie [...]/ [*kat*] othworzywŷy onych dwu/ iá mowić: Lekárze wiele o zołádku w człowiecez plotá *SienLek* 95; á day mu [*koniowi*] wybrać ono mieſtce do żywého/ iż ropę otworzy *SienLek* 177v, 35, 125, 177v, 183v; kiedy wodá meaty otworzy/ á ónę wŷtęchlinę dobrze wypłókawŷy goráczce przyczynę odéymie. *Oczko* 22v; kiedy ſámo goráco nie vmié iedno ciáło otworzyć/ duchy roſpróŷzyć/ á bárzo ſiły vmnieyŷzyć. *Oczko* 28v; gdy [...] trwálé fluxy ſye niepokázuiá [*u krwistego*]/ iedno goráczká á ciálá nápełnienié/ do czego żyłę otworzywŷy/ á krwie téy vpuŷciwŷy/ ſámo tylko lékárſtwem ieſt. *Oczko* 33v, 15v, 19v, 25v; *WujNT* 740.

otworzyć komu (9): Iezuſowi włóczniá bok iego otworzono. *OpecŻywSandR nlb* 5; *BielKron* 178; Ieſli kogo ograŷká á owŷzem goráczká gába/ á ieſt pełny rumiony y żył pełnych/ temu trzeba Medyanę otworzyć/ y thák dŷugo krew s niego puŷcić/ áŷe nań mdłoŷć vderzy/ á od thego przeſtánie. *SienLek* 139v, 20, 168v, 172v, 184 [2 r.]; *ArtKanc* D13v.

otworzyć czym (13): *OpecŻyw* 152v, 153v; *OpecŻywSandR nlb* 5; *BielKron* 139, 178; *SienLek* 73, 184; Czego czekaŷ Pirruŷie? otwórz pierſi mieczem *GórnTroas* 66; *ArtKanc* E10; *LatHar* 523, 544, 736; ále ieden z zołnierzow włóczniá otworzył (*marg*) przebodł. G. (-) bok iego [*lancea latus eius aperuit*]/ á nátychmiał wyŷłzá krew y wodá. *WujNT Ioann* 19/34.

W połączeniach szeregowych (2): choć drugi vŷchnie/ Ikórá mu ſye ſtwárdzi/ żyły ſkurczá/ guzy ſpieká/ tego wodá ſiárczána odwilży/ zágrzeie/ otworzy/ y wŷyſtkiego tego w nim popráwi *Oczko* 25v, 27.

W charakterystycznych połączeniach: otworzyć bok (12), bolączkę (2), ciało, guz (2), meaty (2), medyanę, opuchlinę, pierſi, pryszcz (2), przechody, ranę (2), ropę, skórę, żyłę (6); otworzyć mieczem, włóczniá (9).

Zwrot: »żywot otworzyć« [szyk zmienny] (2): Też żołąć wołową pępek namazać/ otworzy żywot zapiekły. *FalZioł* V 38v, I 129b; *SienLek* 172v.

Szeregi: »rozproć i otworzyć« (1): Po tymże nachyliwży vmarłą/ bok iey lewy proftą raną rozproć y otworzyć *FalZioł* V 34v.

»otworzyć i (albo) zmiękczyć« [szyk 1:1] (2): tákowa máść guz wśeláki zmięczy y otworzy. *SienLek* 129v, 172v.

W przen (1) :

Zwrot: »otworzyć żywot« = uczynić płodną (1): Wípamiętał też Pan Bog ná Rachel/ otworzył żywot iey/ ktora poczęła y porodziła lyna/ á dano mu imię Iozeph/ s czego Pánu Bogu dzyękowála y mowiła: Odiął Pan Bog odemnie frornotę niepłodności. *BielKron* 15.

5. *Ukazać, odsłonić; aperire Mącz* [co] (33) : *RejWiz* 175v; Sercá fkryste táiemnością/ Otworzy ie Bog iálnością. Kto co czynił potáiemnie/ Okaże lie ná nim [na sądzie] iáwnie. *BielKron* 135v; Bog wśytkich rzeczy pan ieft/ otworzywży pole/ wśytki rzeczy ná pośrzodku położył/ kto ich dośtanie przez moc/ to ziego wołą ieft *BielKron* 254v, 135v; *Occulta quaedam et quasi involuta aperire, Táiemne á yákoby zawiłkáne rzeczy otworzić. Mącz* 507a; ktoby lie miał dotknąć álbo otworzyć ty dziwne á fkryste táiemnice thego żadnym rozumem nierozmierzonego Bośtwá *RejAp* 54; Przeto nie ładźcie przed czáfem/ áż Pan przydzie á fkrystości fercá otworzy *WujJud* 143; Przedsię nie tay przedemną/ táiemné fkrystości Otwórz wśyftkié *ZawJeft* 46; Náđ práwo póspolite/ rzece łtánąc y podnieść fię/ y morzu dno otworzyć y dwie ścienie vczynić kazał. *SkarKaz* 578a.

otworzyć komu (19): *RejPs* 214v; Ty tedy Pánie oznaymileś mi to y poznałem/ ich fprawy otworzyłeś mi (*marg*) To ieft/ rády ich o mnie że mię zabić chćieli. (-). *BibRadz Ier* 11/18; Y iako pocźciwa rzecz iest [...] práwuiącym lie według prawa fwoy wyrok otworzić *KwiatKsiąż* I4v; *RejAp* 186, 192; *RejPos* 178v, 233; Tám gdy wzámknieniu onę mu fwoię duźną á dyabelfką niemoc otworzyła/ [...] gromić iey nieuczćiwość y fzkáráde pośtępki brzydząc fię iey niecnotą/ poczał *SkarŻyw* 308, 120, 165; *LatHar* 300. *Cf Zwroty.*

Zwroty: »otworzyć [komu] myśli swoje« [szyk zmienny] (2): y zámknęła fię znim w komorze/ y otworzyła mu plugáwe myśli fwoie *SkarŻyw* 462, 487.

»otworzyć serce [komu (4), przed kim (1)]« (5): áby człowiek otworzywży przyiacielowi chocia bárzo miłemu/ fercze/ vmyłł/ y tháiemnicze fwe wśytki/ nie był od niego ták przyrwan iáko owo od myłliwczá żorawie fięcią *GórnDworz* M2; *KuczbKat* 360; *SkarŻyw* 165, 599; *GrochKal* 12.

»otworzyć [komu] sumnienie« [szyk zmienny] (3): *WujJud* 82; *WujJudConf* 84; Lecz ináczey wiedzieć nie mogą coby rozwiązać/ a co zwiázác mieli/ áż im káždy otworzy przez fpowiedz fwe fumnienie. *WujNT* 77.

»(woła i) umysł (swój) otworzyć« [szyk zmienny] (3): *LibLeg* 10/115; owłzem wśytek fwoy vmyłł otworzyłam przed Pánem [*sed effudi animam meam ad faciem Domini*]. *BibRadz 1.Reg* 1/15; *GórnDworz* M2.

Szeregi: »otworzyć a (i) objaśnić« (2): Iż gdy thy otworzyłz á obiáfnilz káżdemu the łczyrą á nieomylną prawdę moię/ á ktho iey nie będzie wdzięczen á nie będzie iey wierzył/ niechaiże przedfię fmierdzi iáko y przed tym fmierdział *RejAp* 192; *RejPos* 233.

»otworzyć a odkryć« (1): ieliżby nie otworzył á nie odkrył iawnie fercá fwego ku przyjmowaniu thego coby iedno włyfzał *BibRadz* *4.

6. Utworzyć, założyć; rozpocząć; aperire *Vulg, PolAnt, Mącz; creare Calag* [w tym: *co* (13)] (14) : Obaczywszy to luter otworzył powtore pirwłą Apellacją/ przez którą apelował od Papieża ná Koncilium *BielKron* 196; Iustitium remittere, Práwo zaś otworzić. *Mącz* 179a; Ludum aperire, Szkołę otworzić. To yeft począć vczyć. *Mącz* 198d; Schaffen. Otworzyć. Creare. *Calag* 405a.

Zwrot: »jurysdykcye otworzyć« (1): Była o tym Quaestia iesli Iurisdictione otworzyć by kto sub praetextu sprawy Zamku y miasta niewziął *ActReg* 12.

a. O rzekach, strumieniach: spowodować ich wypłynięcie (9) : Otworzę ná naywyższych pagorkach rzeki [aperiam in supinis collibus flumina]/ á w pośrzod pol krynnice *Leop Is* 41/18; *BibRadz Is* 41/18.

W przeciwstawieniu: »otworzyć ... osuszyć (a. wysuszyć)« (2): *WróbŻółt* 73/15; Tyś otworzył zrodło y pothoki/ á tyś ofułył rzeki byftre [Tu rupisti fontem et torrentem tu siccasti fluvios]. *BibRadz Ps* 73/15.

W przen (5) : Otworzycyfz źródła ferc fwych iemu chwałę daycye *LubPs* P5v; Aperire fontes Philosophiae, Zródła á grunty Phylofophiey otworzić. *Mącz* 278d; *StryjKron* 742.

otworzyć komu (1): źródła nam nieprzebrane/ łálki Bożey y Sákrámentow iego otworzono. *LatHar* 320.

otworzyć czym (1): Ták po tobie ósieroćiał Słowieńki Helikon/ Y on zdroy co gi otworzył kopytem lotny koń. *KlonŻal* B3.

7. Skierować w jakimś kierunku [co na kogo] (1) : Rzućili fie tedy Maurowie włyfscy na nas trochę w mieście/ ięli bić Krześcijány/ z łukow łtrzeláli/ y wólki rodzaj zbroie ná nas otworzyli *BielKron* 454.

Synonimy: 1. odemknąć; 2., 3. rozewrzeć; 5. objawić, odkryć, ukazać.

Formacje współrdzenne cf 1. ODEWRZEĆ.

Cf 1. OTWORZENIE, OTWORZONY